

2.7.2004

1808/4/02

Ratkaisija: Oikeusasiamies Riitta-Leena Paunio

Esittelijä: Oikeusasiamiehensihteeri Kirsti Kurki-Suonio

**ULKOMAALAISSIHTTEERIN MENETTELY TILANTEESSA, JOSSA VOI
OLLA LAPSIKAAPPAUKSEN UHKA**

1
KANTELU

Arvostelitte kirjeessänne erään kaupungin sosiaali- ja terveysviraston ulkomaalaisshihteerin A:n menettelyä. Kirjeenne mukaan A kehotti entistä vaimoanne kansainväliseen lapsikaappaukseen tai antoi ohjeita, jotka entinen vaimonne tulkitsi kehotukseksi viedä lapsi luvatta Yhdysvaltoihin. Entinen vaimonne on Yhdysvaltain kansalainen. Mielestänne A antoi lainvastaisia ohjeita ja menetteli tilanteessa muutoinkin puolueellisesti entisen vaimonne hyväksi.

Epäilitte vielä, että A:n mielestänne virheellinen menettely olisi vaikuttanut sosiaali- ja terveyslautakunnan puolesta laadittuun selvitykseen käräjäoikeudelle lapsenne huollosta ja tapaamisoikeudesta.

Pyydätte kirjeessänne oikeusasiamiestä tutkimaan asiaanne ja selvittämään, voisiko A:n menettelystä seurata rikosoikeudellinen vastuu ja myös vahingonkorvausvastuu Teitä kohtaan.

- - -

3
RATKAISU

Olen perehtynyt asiaanne. En ole havainnut siinä toimenpiteitäni edellyttävää lainvastaisuutta tai velvollisuuksien laiminlyöntiä. Saatan kuitenkin jäljempänä olevan käsitykseni kansainvälisen lapsikaappauksen vahingollisuudesta lasten ja heidän vanhempiensa perus- ja ihmisoikeuksien toteutumisen kannalta ulkomaalaisshihteeri A:n tietoon, jotta hän voi ottaa sen vastaisuudessa huomioon.

3.1
Tapahtumat

Tapahtumat käyvät yksityiskohtaisesti ilmi kirjeestänne ja A:n antamasta selvityksestä. A:n menettelyn arvioinnin kannalta keskeiset tapahtumat ovat seuraavat.

Entinen vaimonne oli 13.9.2001 neuvottelemassa A:n kanssa ja Te neuvottelitte 18.9.2001 hänen luonaan yhdessä entisen vaimonne kanssa. Tätä jälkimmäistä kertaa edeltävänä iltana 17.9.2001 kotonanne oli syntynyt riitatilanne, jonka olitte ilmeisesti molemmat kokeneet uhkaavana. Vaimonne oli 10.9.2001 palannut lomaltaan Yhdysvalloista lapsenne kanssa.

Neuvottelitte 18.9.2001 A:n kanssa oman kirjeenne ja A:n antaman selvityksen mukaan lapsenne huollosta ja tapaamisoikeudesta. A kutsui tällöin paikalle myös lastenvalvojan. Lopuksi A halusi puhua entisen vaimonne kanssa kahden.

Kirjeessänne kerrotte heidän välisestään neuvottelusta mm. seuraavasti:
"Hän (A) kehotti vaimoani lähtemään salaa Suomesta Yhdysvaltoihin, sillä A:n mukaan Yhdysvallat ei luovuta kansalaisiaan muille maille, eivätkä Suomen viranomaiset ryhtyisi mihinkään toimiin lapsen palauttamiseksi takaisin Suomeen."

Kirjeenne ja muun selvityksen mukaan entinen vaimonne olikin poistunut maasta seuraavien päivien aikana ja vienyt lapsenne mukanaan. Hän palasi Suomeen 12.2.2002 lapsenne huoltoon koskevaan oikeudenkäyntiin. Olitte tätä ennen vaatinut lapsenne palauttamista Haagin lapsikaappaus sopimuksen perusteella. Oikeusministeriön hallitussihteeri vahvisti tekemänne palauttamisvaatimuksen puhelimitse 23.6.2004.

Lapsenne huoltoon ym. koskevassa oikeudenkäynnissä 4.3.2002 A:ta kuultiin todistajana. Hänen todistajanlausuntonsa liittyi entisen vaimonne esittämään vaatimukseen saada korvaus matkakustannuksistaan Yhdysvalloista Suomeen. Tuomioistuin katsoi, että mm. A:n neuvojen johdosta entisen vaimonne maasta poistumista lapsenne kanssa ei ollut pidettävä sillä tavoin moitittavana, että häneltä voitaisiin evätä oikeus saada matkakustannuksensa Yhdysvalloista korvatuiksi.

3.2

A:n selvitys menettelystä

A on tehnyt selkoa menettelystä neuvotteluissa 1.9.2002 päivätyssä selvityksessään. Hän kertoi kysyneensä 13.9.2001 kahden kesken entiseltä vaimoltanne, *miksi tämä oli palannut Amerikasta*, jossa entinen vaimonne oli ollut kesällä 2001, sillä entinen vaimonne oli kertonut ajatelleensa avioeroa jo aiemminkin. Entinen vaimonne oli A:n selvityksen mukaan kertonut, että Te olitte uhannut syyttää häntä lapsen *"kidnappauksesta"*. A oli kertonut sanoneensa tähän, että *Yhdysvallat ei luovuta omia kansalaisiaan minnekään*. A oli kysynyt, *miksi hän ei ollut ottanut yhteyttä lakimieheen Yhdysvalloissa*, johon entinen vaimonne oli selvityksen mukaan vastannut, että hän halusi *"tehdä asiat oikein"*.

A oli ottanut yhteyttä asianajotoimistoon, josta hän oli varannut entiselle vaimolleen ajan seuraavaksi päiväksi.

Neuvottelussa, joka käytiin 18.9.2001 yhdessä entisen vaimonne, Teidän ja lastenvalvojan sekä A:n kanssa, A kertoi Teidän sanoneen, että *Teillä ei olisi*

mitään sitä vastaan, että entinen vaimonne matkustaisi Amerikkaan. Selvityksen mukaan Teidän vaatimuksenne oli, että Teillä olisi lapsen luonapito-oikeus kesäisin Suomessa ja että lapsen sukunimeä ei muutettaisi.

Vastineessanne myönsitte tämän seuraavasti: *" On totta, että 18.9.2001 käydyssä keskustelussa sanoin, että minulla ei olisi mitään sitä vastaan, että vaimoni saisi lapseni huoltajuuden ja lähtisi takaisin USA:han, mutta halusin kuitenkin tästä sellaisen oik euden päätöksen, joka on lainvoimainen myös USA:ssa."* Totesitte myös, että tätä koskevan neuvon olitte saanut oikeusministeriön hallitussihteeriltä. A:n tekemissä asiakasmuistiinpanoissa, jotka hän on liittänyt selvitykseensä, asiasta todetaan seuraavasti: *"Isällä ei ollut mitään sitä vastaan, että lapsi matkustaisi äitinsä kanssa. Hän halusi selvittää ennen matkaa oikeutensa tavata lasta ja oikeutta, että lapsi saa matkustaa Amerikasta vieraillemaan häntä tapaamaan. Lisäksi isä ei halunnut, että lapsen sukunimi muutetaan. Sovittiin, että sopimus lapsen tapaamisesta järjestetään."*

Oikeuden päätöksen mukaan A oli käräjäoikeudessa todistajana kertonut mm., että hän oli kysynyt entiseltä vaimoltanne, miksi tämä oli yleensäkin palannut takaisin Amerikasta ja että hän oli maininnut, että Yhdysvallat ei koskaan luovuta omia kansalaisiaan. Päätöksen mukaan entinen vaimonne oli ollut keskustelussa poissa tolaltaan 11.9.2001 sattuneiden Yhdysvaltain tapahtumien ja keskinäisen aviokriisinne vuoksi.

Sosiaali- ja terveystalokunta on katsonut lausunnossaan, että entisen vaimonne asianajaja halusi korostaa A:n osuutta entisen vaimonne matkustamispäätöksen syntymisessä ja että asialla on ollut vaikutusta vain matkakorvausten määräytymistä koskevan kysymyksen arvioinnissa. Lautakunta katsoi lausunnossaan, ettei A menetellyt tilanteessa moitittavasti.

A on itse selvityksessään kiistänyt kehottaneensa entistä vaimoanne viemään lapsenne Yhdysvaltoihin.

3.3

A:n menettelyn arviointi

Lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevan lain 5 §:n mukaan huoltajat mm. tekevät yhdessä lasta koskevat päätökset. Saman lainkohdan mukaan tämä koskee erityisesti asioita, joilla on huomattava merkitys lapsen tulevaisuuden kannalta. Tällainen on käsitykseni mukaan päätös, joka koskee lapsen asuinpaikkaa. Yhdysvallat on Haagissa vuonna 1980 tehdyin kansainvälisen lapsikaappauksen yksityisoikeuden alaa koskevan yleissopimuksen (*jäljempänä Haagin lapsikaappausopimuksen*) jäsenvaltio. Edellä mainitun lain 32 §:n mukaan lapsen poisviemistä tai palauttamatta jättämistä on pidettävä Haagin lapsikaappaus sopimuksen nojalla luvattomana, jos se loukkaa lapsen huoltajan oikeuksia erityisesti määrätä lapsen asuinpaikasta.

Kaupungin sosiaali- ja terveystalokunnan lausunnon mukaan A:n entiselle vaimollenne tekemä kysymys siitä, miksi hän tuli takaisin Yhdysvalloista, oli

"*aivan normaali kysymys tilanteen selvittämiseksi*". Lautakunta painotti lausunnossaan lisäksi käräjäoikeuden arvion koskeneen sitä, millaisen *tulkinnan* entinen vaimonne oli antanut A:n sanomalle.

Oman käsitykseni mukaan A:n esittämien lauseiden arvioinnissa on otettava huomioon koko se asiayhteys, missä ne esitettiin. Olennaista oli sen vuoksi se, että Te molemmat vanhemmat olitte yhdessä lapsenne huoltajia eikä keskinäisestä tehtävänjaosta tai oikeuksien rajoittamisesta ollut annettu määräyksiä em. lain 9 §:n nojalla. Vanhempien tuli siis tehdä yhdessä päätökset lapsen asuinpaikasta. A:lla ja Teillä on selvityksen mukaan toisistaan poikkeava näkemys siitä, mikä merkitys tässä yhteydessä tulisi antaa lapsen muuttamista koskevalle suostumuksellenne. Teidän esittämänne kanta, jonka mukaan tehokas päätös lapsenne huollosta ja tapaamisoikeudesta tulisi hankkia ennen lapsen muuttamista vakituisesta asuinmaastaan, on nähdäkseni perustellumpi kansainvälisen perheoikeuden näkökulmasta.

Toisen vanhemman omavaltaisesti Yhdysvaltoihin viemä tai sieltä palauttamatta jättämä lapsi olisi ollut mahdollista määrätä palautettavaksi Haagin lapsikaappaus sopimuksen perusteella. A:n antama informaatio, jonka mukaan Yhdysvallat ei luovuta kansalaisiaan, olikin käsitykseni mukaan tässä yhteydessä harhaanjohtava.

Asiayhteyden kannalta merkitystä onkin sillä, että käytettävissä olevan selvityksen mukaan A ei viitannut kertaakaan Haagin lapsikaappaus sopimukseen. Sopimuksen sisältämät määräykset ovat vuodesta 1994 alkaen sisältyneet lapsen huolto ja tapaamisoikeutta koskevan lain 5 lukuun. Selvityksen valossa näyttääkin ilmeiseltä, että A ei tuntenut Haagin lapsikaappaus sopimusta tai ei tuntenut sitä tarpeeksi, jotta olisi osannut ottaa sen huomioon kyseissä tilanteissa.

Käsitykseni mukaan lapsen kansainvälinen luvaton kaappaus toiseen maahan voi loukata vakavasti lapsen ja hänen vanhempiensa perhe-elämän suojaa koskevia perus- ja ihmisoikeuksia (perustuslain 10 §, Euroopan ihmisoikeussopimuksen 8 artikla, lapsen oikeuksien yleissopimuksen 9 artikla). Lapsen oikeuksien yleissopimuksen 11 artiklan mukaan sopimusvaltiot ovatkin sitoutuneet *ryhtymään toimiin ehkäistäkseen lasten laittomat maastakuljetukset ja ulkomailta palauttamatta jättämiset*. Vanhemman tekemä kansainvälinen lapsikaappaus voi täyttää myös rikoksen tunnusmerkistön (*lapsen omavaltainen huostaanotto*, rikoslain 25 luvun 5 §).

Sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista annetun lain 5 §:n mukaan asiakkaalla on oikeus saada selvitys oikeuksistaan ja velvollisuuksistaan. Sama koskee käsitykseni mukaan myös hyvän hallinnon toteutumista perustuslain 21 §:n tarkoittamassa merkityksessä. Sosiaali- ja terveyslautakunnan antaman lausunnon mukaan A:n tehtäviin kuului kansainvälisiä lapsen huoltoja koskevia asioita ja perheneuvontaa kansainvälisissä perheissä.

Otan A:n menettelyä arvioidessani huomioon kuitenkin myös, että se, mitä A on selvityksen mukaan sanonut tai jättänyt sanomatta entiselle vaimollenne, on

mielestäni hyvin tulkinnanvaraista. Sen selvityksen varassa, mikä asiasta on käytettävissäni, minulla ei olekaan mahdollisuutta tehdä A:n menettelystä pidemmälle meneviä johtopäätöksiä.

Edellä olevan perusteella katsonkin, että A:n menettely entisen aviopuolisonne ja Teidän kanssanne käydyissä neuvotteluissa syyskuussa 2001 ei anna minulle aihetta muuhun kuin että saatan edellä olevan käsitykseni kansainvälisen lapsikaappauksen vahingollisuudesta lasten ja heidän vanhempiensa perus- ja ihmisoikeuksien toteutumisen kannalta A:n tietoon siinä tarkoituksessa, että A voi ottaa sen vastaisuudessa huomioon.

3.4

Käräjäoikeudelle laadittu selvitys lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta

Epäilitte, että A:n mielestänne puolueellinen ja muuten moitittava menettely olisi vaikuttanut lapsenne huollosta ja tapaamisoikeudesta sosiaalitoimessa tehtyyn selvitykseen. Sosiaali- ja terveyslautakunnan antaman lausunnon mukaan selvityksen ovat tehneet toiset työntekijät.

Tuusulan käräjäoikeuden 8.3.2002 antamasta päätöksestä ilmenee, että asianosaiset olivat pyytäneet ratkaisemaan asian lapsen huollon, asumisen ja tapaamisoikeuden osalta sopimuksensa mukaisesti. Tuomioistuim on tehnyt näin, sillä se ei ole pitänyt sopimustanne lapsen edun vastaisena.

Minulla ei ole asiassa esitetyn selvityksen nojalla aihetta epäillä, että selvitystä tehtäessä olisi menetelty siten lainvastaisesti tai velvollisuuksia laiminlyöden, että minulla olisi laillisuusvalvojana aihetta puuttua asiaan.

Selvityksen ohella olen ottanut arvioissani huomioon sen, että tuomioistuimen asiassa vahvistama päätös on perustunut asianosaisten keskinäiseen sopimukseen eikä sosiaalitoimen asiassa tekemään selvitykseen.

3.5

Vahingonkorvausvastuu

Pyysitte oikeusasiamiestä selvittämään myös mahdollista oikeuttanne vahingonkorvaukseen A:n menettelyn johdosta.

Vahingonkorvausvastuusta julkista tehtävää hoidettaessa on säädetty perustuslain 118 §:ssä ja vahingonkorvauslaissa. Oikeusasiamiehellä ei ole mahdollisuutta määrätä vahingonkorvausta. Voitte käännyä tätä koskevassa asiassanne paikkakuntanne oikeusaputoimiston tai asianajajan puoleen. Oikeusasiamiehen tehtävistä saatte enemmän tietoa oheisesta esitteestä.

Kirjeenne liitteet palautetaan ohessa. Tämä vastaus lähetetään väestörekisteristä ilmenevään uuteen osoitteeseen.